

บทที่ ๔

สภาพปัจจุบัน ปัจจัยคุกคาม และข้อเสนอแนะให้ตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดหรือตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นตำนานที่เล่าขานมายาวนานหลายร้อยปี พบทั้งตำนานฉบับลายลักษณ์อักษรและตำนานมุขปาฐะที่เล่าสืบทอดกันมาในภาคใต้ และขยายไปสู่ผู้คนในภาคอื่น ๆ อย่างแพร่หลายจากอิทธิพลของการสร้างพระเครื่องรูปหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดที่ประชาชนทั่วไปนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นตำนานที่เล่าขานมาหลายร้อยปี ทำให้การเล่าขานตัวตำนานแตกต่างกันไปบ้างตามพื้นที่ที่ต่างกัน นอกจากนี้มีสถานที่หลายแห่งในปัจจุบันถูกสร้างตำนานขึ้นใหม่แล้วนำไปเกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดวงที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างความสำคัญให้กับสถานที่นั้น ๆ ที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าสู่ชุมชนนั้น ๆ อันเป็นการบิดเบือนตำนานเดิมซึ่งจะเป็นปัจจัยคุกคามสำคัญที่ทำให้ตำนานต้องผิดเพี้ยนไปจากเดิมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ตำนานเดิมไว้เพื่อเสนอให้ตำนานเรื่องนี้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อไป

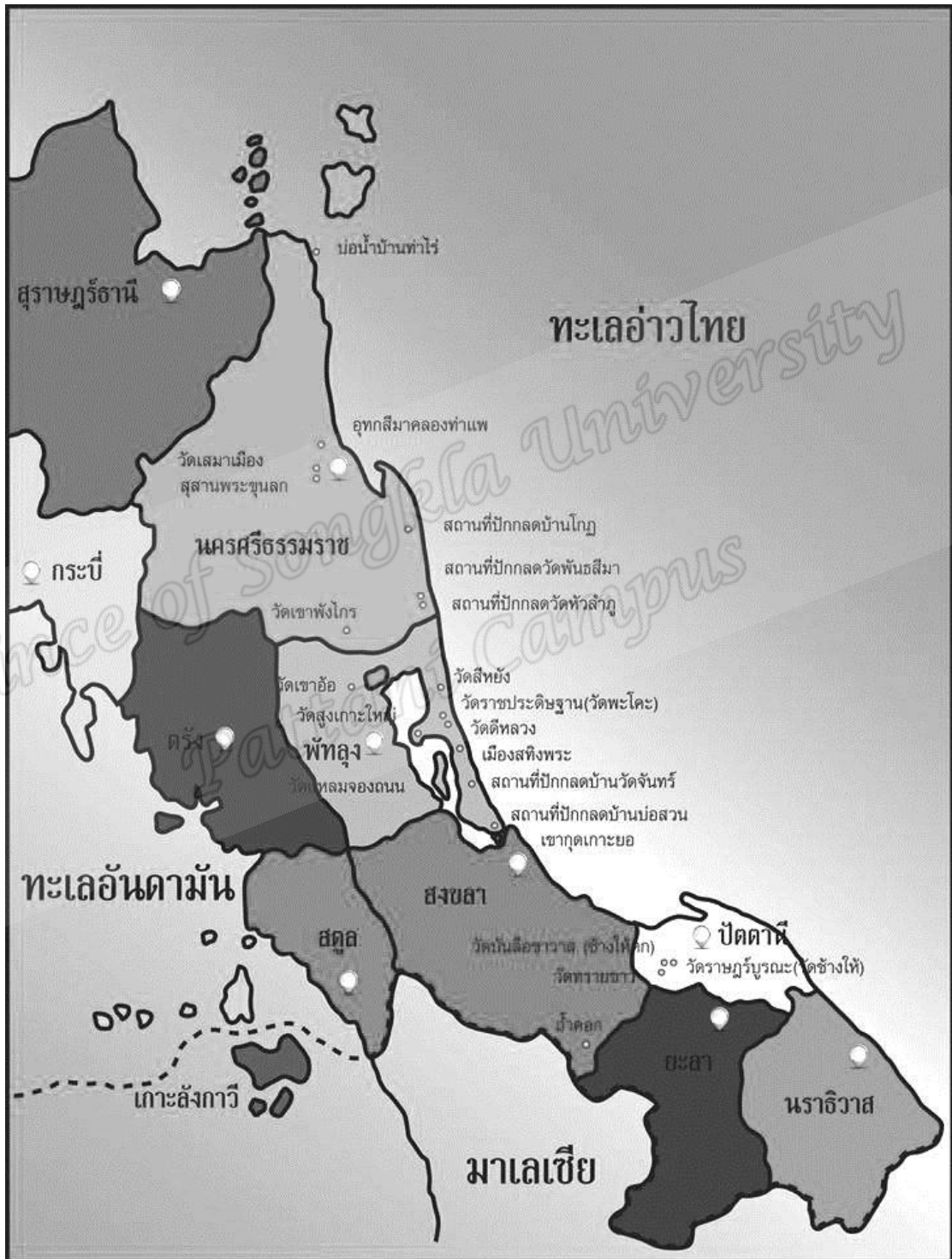
๑. สภาพปัจจุบันของตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด

ตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดหรือตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะที่เผยแพร่ในภาคใต้พบว่ามี ๒ ประเภท คือ ตำนานประเภทลายลักษณ์อักษรและตำนานประเภทมุขปาฐะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ตำนานประเภทลายลักษณ์อักษร พบว่ามีเพียงฉบับเดียวที่เรียกว่า “ย่อเข่าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิเวกเป็นหัวเมือง” ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ได้มีการนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง แต่ก็อยู่ในวงจำกัดไม่แพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไป เนื่องจากตัวตำนานถูกเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ผู้คนทั่วไปไม่ค่อยรับรู้ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลกระทำได้ยากและตัวตำนานบันทึกด้วยภาษาไทยโบราณจึงอ่านได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามตำนานเรื่องนี้ได้บันทึกมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จึงเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่าตำนานประเภทมุขปาฐะที่นักวิชาการใช้อ้างอิงในการศึกษาตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด

๑.๒ ตำนานประเภทมุขปาฐะ เป็นตำนานที่เล่าขานกันทั่วไป ส่วนหนึ่งที่แพร่หลายมากที่สุดคือตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเกิดจากการรวบรวมและนำตำนานที่เล่าขานเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ จังหวัดสงขลา ไปรวมกับตำนานท่านช้างให้หรือท่านลังกา วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี กลายเป็น “ตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดวัดช้างให้”

แผนที่ ๒ แสดงสถานที่เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด

ซึ่งเป็นตำนานที่ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด ทำให้ตำนานเรื่องนี้เผยแพร่ไปทั่วประเทศคู่กับการสร้างพระเครื่องรูปหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด หลังจากนั้นได้มีการศึกษารวบรวมตำนานหลวงพ่อดวงขึ้นทั่วไปทำให้ความรู้เกี่ยวกับตำนานนี้ได้ขยายวงกว้างยิ่งขึ้นและได้พบสถานที่ใหม่ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เช่น สถานที่ปักกลด สถานที่วิปัสสนา สถานที่เหยียบน้ำทะเลจืด สถานที่ศึกษารธรรม สถานที่มรณภาพ สถานที่พักศพ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้เป็นหลักฐานยืนยันการมีตัวตนอย่างแท้จริงของหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดและการนำอภินิหารสิ่งเหนือธรรมชาติมาอธิบายถึงความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดวงประกอบการสร้างพระเครื่องขึ้นบูชาจึงทำให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ทำให้ประชาชนที่เคารพบูชาหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดอยากรู้อยากเห็นเรื่องราวตำนานความเป็นมาของหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดมากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีการพิมพ์เผยแพร่ตำนานเรื่องนี้จำนวนมาก ทั้งในรูปของสิ่งพิมพ์ การเสนอข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตและการเสนอด้านผ่านบทเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงประวัติหลวงปู่ทวด เพลงหลวงพ่อดวง เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นสภาพของตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดในปัจจุบันว่ามีการถ่ายทอดและสืบทอดในรูปแบบต่าง ๆ จนเข้าถึงกลุ่มคนต่าง ๆ ทุกกลุ่มทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับชาติ รวมถึงกลุ่มคนที่นับถือหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดในต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น

๒. ปัจจัยคุกคามตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด

ตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นตำนานที่แพร่หลายมากในภาคใต้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป แต่ส่วนใหญ่เป็นตำนานในด้านความศักดิ์สิทธิ์หรืออภินิหารที่มีอยู่เดิมในตำนานและอภินิหารที่เกิดจากประสบการณ์การนำพระเครื่องหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดไปใช้ติดตัวหรือการบนบานให้หลวงพ่อดวงช่วยในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่พึงทางจิตใจของผู้คนจำนวนมากที่เชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดวงสามารถช่วยผู้ที่เคารพนับถือได้ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเรื่องนี้พบว่ายังมีเงื่อนไขและปัจจัยคุกคามตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดหลายประการที่ทำให้ตำนานเรื่องนี้มีการเปลี่ยนแปลงผิดเพี้ยนไปจากตำนานเดิมมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ปัจจัยการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย

สังคมไทยเริ่มเข้าสู่สังคมแห่งการพัฒนาสมัยใหม่หลังจากรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๔ - ๒๕๐๙) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาดังกล่าว รัฐบาลมุ่งพัฒนาประเทศที่เน้นการเพิ่มรายได้ของประชาชนและเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางซึ่ง เป็นไปตามระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยมทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ อันเป็นปัจจัยส่งผลให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกหละหลย

จากสังคมสมัยใหม่ ส่งผลให้ชุมชนระดับหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด และระดับภาค ได้รับการพัฒนาที่เน้นทุนทางเศรษฐกิจจนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่วัดความพัฒนาสมัยใหม่จากรายได้ประชาชาติแบบตัวใครตัวมัน ด้วยเหตุนี้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทุนที่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสังคม จึงถูกละเลยและถูกทำลายจากสังคมสมัยใหม่ ประเพณี ขนบธรรมเนียม ตำนาน นิทานในท้องถิ่นต่าง ๆ ผู้คนจะละทิ้งเพราะไม่เห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ว่าจะช่วยปากท้องของเขาได้อย่างไร เช่นเดียวกับตำนานหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืด คนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องจะค่อย ๆ หดไป การถ่ายทอดและสืบทอดตำนานเหลือน้อยลงยกเว้นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ที่ผู้คนให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มทุนที่เข้ามาจัดการในเรื่องการสร้างพระเครื่องหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืดของวัดต่าง ๆ จนกลายเป็นทุนก้อนใหญ่ที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างวัดกับนายทุน ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ตำนานหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืดต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิม จากสาระที่เป็นแก่นข้อเท็จจริงของพระอริยสงฆ์จนกลายเป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์และทุนที่เกิดจากศรัทธาของมหาชนในสังคม

๒.๒ ปัจจัยจากหน่วยงานและองค์กรภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานและองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแล ส่งเสริม อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่จำนวนมาก เช่น ศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ เทศบาล องค์กรบริหารการปกครองส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด - อำเภอ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น องค์กรเหล่านี้หลายหน่วยมีงบประมาณและบุคลากรที่ทำหน้าที่รับผิดชอบศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น แต่การสนับสนุนจริง ๆ ยังมีน้อย โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับตำนานหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาอย่างแท้จริง ปัจจุบันอาจจะมีหน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับเอกชนจัดงานประเพณีเกี่ยวกับหลวงพ่อดวด เช่น ประเพณีสงฆ์น้ำหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืด วัดช้างให้ ประเพณีสงฆ์น้ำหลวงพ่อดวดเหยียบทะเลจืด วัดคูหาสวรรค์ ประเพณีสงฆ์น้ำสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นต้น แต่ก็มีหน่วยงานบางแห่งเข้ามาส่งเสริมการจัดงานบวงสรวงและสมโภชหลวงพ่อดวด เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานเหล่านี้ยังขาดการรวบรวมข้อมูลและศึกษาดำเนินการ ส่วนใหญ่เป็นการทำงานแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแบบเดิม ๆ ขาดการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและการชี้เน้นให้เห็นคุณค่าของตำนาน ซึ่งเป็นแนวโน้มที่จะทำให้ตำนานเดิมหมดความสำคัญไป แต่กลับส่งเสริมตำนานใหม่ให้สังคมได้รับรู้ตามความเชื่อใหม่อย่างกว้างขวางขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าการสืบทอดตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือตำนานหลวงพ่อดวดเหยียบน้ำทะเลจืดอย่างแท้จริง

๒.๓ ปัจจัยจากผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอดตำนาน

ตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด ส่วนใหญ่เป็นตำนานประเภทมุขปาฐะที่ผู้คนเล่าขานต่อ ๆ กันมา แต่เนื่องจากในท้องถิ่นยังให้ความสนใจน้อยขาดการศึกษารวบรวมข้อมูล คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ส่วนคนรุ่นเก่าที่มีความรู้ในตำนานเรื่องนี้ก็เหลือน้อยลงทุกวัน คนที่รู้ส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนแก่ คนเหล่านี้ไม่มีเวทีหรือพื้นที่ให้พวกเขาได้ถ่ายทอดตำนานแม้แต่สถานศึกษาต่าง ๆ ในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญที่จะถ่ายทอดตำนานนี้ ในกลุ่มนักเรียนหรือเยาวชนในแต่ละชุมชนที่ตำนานนี้แพร่หลายหรือพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานโดยเฉพาะกลุ่มผู้สืบทอดตำนานที่เป็นเยาวชนส่วนใหญ่จะรับรู้ตำนานช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เนื่องจากกลุ่มผู้สืบทอดเมื่อศึกษาในระดับสูงขึ้นก็จะออกไปสู่นอกพื้นที่ทำให้ขาดการรับรู้หรือซึมซับเรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง จึงเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ตำนานสูญหายหรือหมดความสำคัญไปจากชุมชน

จากข้อมูลปัจจัยคุกคามดังกล่าว ทำให้เห็นว่าตำนานนี้มีโอกาสจะเสื่อมสูญไปจากท้องถิ่นหรือชุมชนได้ หากผู้คนในท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญและละเลยต่อการถ่ายทอดและสืบทอดตำนาน แต่อีกด้านหนึ่งหลายคนเชื่อว่าตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดจะไม่มีวันสูญหายไปจากสังคมตราบใดที่มีพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา และผู้คนยังเชื่อศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์และเคารพบูชาหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจตำนานก็จะอยู่คู่กันไปกับพระเครื่องที่นับวันแพร่กระจายไปทั่วประเทศและต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น

๓. ข้อเสนอให้ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

๓.๑ เหตุผลการเสนอให้ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นตำนานที่กล่าวขานมายาวนาน มีการแพร่กระจายครอบคลุมพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมดและบางส่วนของประเทศมาเลเซีย แสดงถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาของบรรพชนและมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม คติชนวิทยาและพุทธศาสนา การเสนอให้ตำนานเรื่องนี้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติและมนุษยชาติ นั้น มีเหตุผลสำคัญดังนี้

๓.๑.๑ ตำนานนี้มีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง จากการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้พบว่า ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดมีแพร่หลายทุกจังหวัดในภาคใต้ แต่ที่พบแพร่หลายมาก ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น วัดเสมาเมืองสถานที่จำพรรษา สุสานตาขุนลกสถานที่ฝังศพของพระขุนลก วัดท่าแพสถานที่อุปสมบท เป็นต้น จังหวัดสงขลา เช่น บ้านสวนจันทร์สถานที่เกิด สำนักสงฆ์ตันเลียบสถานที่ฝังศพ วัดดีหลวงสถานที่บรรพชา วัดสีหยงสถานที่ศึกษาธรรม เป็นต้น จังหวัดปัตตานี เช่น วัดช้างให้หรือวัดราชบุรณะสถานที่ฌาปนกิจศพ วัดบันลือคชาวาสหรือวัดช้างให้ตักสถานที่พักศพ ถ้าวิปัสสนาเขาตั้งเกียบสถานที่ทำวิปัสสนา เป็นต้น นอกจากนี้

ยังพบสถานที่ในจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อดหรือเกี่ยวข้องกับตำนาน เช่น วัดวงกตบรรพตหรือวัดตาชี จังหวัดยะลา สถานที่ที่จัดหาวานยาไปสร้างพระเครื่องหลวงพ่อด วัดวาริบรรพตหรือวัดบางนอน จังหวัดระนอง สถานที่สร้างพระเครื่องหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด อ่าวชุมพร จังหวัดชุมพร สถานที่เหยียบน้ำทะเลจืด ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง สถานที่หลวงพ่อดสร้างพระพุทธรูปและเจดีย์ วัดควนวิเศษ จังหวัดตรัง สถานที่สร้างพระเครื่องหลวงพ่อดเป็นต้น ส่วนรัฐทางตอนเหนือของพม่าได้พบสถานที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดจำนวนมาก เช่น ริมฝั่งน้ำสุโขทัยบรรจบกับสุโขทัยเมืองเกอรันาริงค์รัฐประ สถานที่สำคัญ โคมเมรุ บุกิตสามิ บุกิตจันตี วัดป่าดงแปลง วัดทุ่งควาย รัฐเกดะห์ สถานที่พักศพเป็นต้น

สถานที่เหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นการแพร่กระจายของตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดที่พบทั่วไปในคาบสมุทรและเป็นที่มาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนทางจิตวิญญาณที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้นำทางพุทธศาสนาและทางวัฒนธรรมของชุมชน

๓.๑.๒ ตำนานนี้มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จากการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้พบว่า ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นตำนานสำคัญที่เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ชี้ให้เห็นเหตุการณ์และชีวประวัติของบุคคลผู้สร้างคุณประโยชน์ สร้างบุญบารมีของหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดที่สัมพันธ์กับเรื่องราวในท้องถิ่น การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้เจริญรุ่งเรือง เช่น การสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุวัดพะโคะ จังหวัดสงขลา การสร้างพระพุทธรูปและเจดีย์วัดคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง เป็นต้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นคติความเชื่อของท้องถิ่นที่สำคัญ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับดวงแก้ววิเศษ ความเชื่อเกี่ยวกับต้นยางไม้เท้า ความเชื่อเกี่ยวกับการเหยียบน้ำทะเลจืด ความเชื่อเกี่ยวกับการไล่เป็นดวงไฟ ความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์พระศรีอริยมตไตรย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าตำนานนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาและภาคใต้ของประเทศไทย

๓.๑.๓ ตำนานนี้มีความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา จากการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้พบว่า ตำนานนี้ชี้ให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยการบำรุงพระพุทธศาสนาในรูปของระบบการกัลปนาวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานกัลปนาที่ภูมิตานและข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อให้ข้าพระโยมสงฆ์ได้ทำมาหากินบนพื้นที่ภูมิตาน แล้วนำผลผลิตไปบำรุงพระพุทธศาสนาของวัดนั้น ๆ เช่น การกัลปนาวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะถวายข้าพระรักษาพระศรีรัตนมหาธาตุ ๕๐ คน รักษาพระธรรมศาลา ๒๐ คน รักษาอุโบสถ ๒๐ คน

เป็นต้น นอกจากนี้ตำนานหลวงพ่อดำก็ให้เห็นระบบการศึกษาธรรมของพระสงฆ์ในสมัยนั้น เริ่มจากเยาว์วัยเริ่มเรียน น โม ก ข และขอมไทย จบแล้วจึงเรียนธรรมบททศชาติ หากจะศึกษา ธรรมสูงกว่านั้นต้องเข้าไปศึกษาธรรมในกรุงศรีอยุธยา ดังเห็นได้จากการศึกษาธรรมของเจ้าสามเณร จนตลกฉานในพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ นั้นแสดงให้เห็นว่าท่านได้ศึกษาธรรมจบพระสูตรพระวินัย มาแล้ว จึงศึกษาพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์เป็นขั้นสูงสุด พระมหากษัตริย์จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทาน สมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะ “พระราชมนี” หรือสมเด็จพระราชมนีสามเณรคุณูปมาจารย์ ดังที่ ปรากฏรายละเอียดในตำนานแต่อยู่ในรูปของบุคลาธิษฐานที่พราหมณ์ทำพินันแก่ปริศนาธรรมในการ เรียงอักษรทองคำเท่าใบมะขามตามพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์จนชนะพราหมณ์ได้ ซึ่งเปรียบได้กับการ เรียนธรรมจบเป็นบาเรียนเอกนั่นเอง ข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าตำนานหลวงพ่อดำมี ความสำคัญต่อการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในสมัยอยุธยาได้เป็น อย่างไร

ด้วยความสำคัญดังกล่าวมาทำให้ตำนานหลวงพ่อดำเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นตำนานที่สมควร ได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติและของมนุษยชาติ เพื่อเป็น การอนุรักษ์และสืบทอดตำนานนี้ให้ยั่งยืนเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของคนรุ่นต่อ ๆ ไป

๓.๒ แนวทางการส่งเสริมให้ตำนานหลวงพ่อดำเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของชาติและของมนุษยชาติ

ด้วยความสำคัญของตำนานหลวงพ่อดำเหยียบน้ำทะเลจืด คณะผู้รวบรวมข้อมูลและผู้รู้ใน ชุมชนได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมให้ตำนานนี้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติและของ มนุษยชาติ ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมดังนี้

๓.๒.๑ การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลตำนานหลวงพ่อดำเหยียบน้ำ ทะเลจืด เนื่องจากตำนานนี้แพร่กระจายหลายพื้นที่ในภาคใต้ ดังนั้นในแต่ละพื้นที่ควรช่วยกันเก็บ รวบรวมข้อมูลไว้เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ประกอบการศึกษาและเป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ ศึกษาหาความรู้ เพราะตำนานนี้ในแต่ละพื้นที่มีทั้งที่เค้าโครงเรื่องเหมือนกันและแตกต่างกันตาม บริบทของสังคมและพื้นที่ การเก็บรวบรวมยังเป็นประโยชน์ที่ใช้ในการสืบทอดตำนานได้อีกด้วย

๓.๒.๒ การส่งเสริมด้วยการเผยแพร่ตำนาน เมื่อสามารถรวบรวมตำนานหลวงพ่อดำ เหยียบน้ำทะเลจืดในแต่ละพื้นที่ได้หมดแล้วควรนำข้อมูลในแต่ละแหล่งมาสังเคราะห์เนื้อหาให้ เหมาะสมแล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรืออาจใช้สื่อรูปแบบอื่น ๆ เช่น ทำเป็นวีดีโอ เผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ต ทำเป็นภาพยนตร์หรือบทละครหรือบทเพลง เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ตำนาน ได้เผยแพร่ออกไปในวงกว้าง และทำให้ตำนานน่าสนใจมากขึ้นเป็นการสร้างความสำคัญให้ตำนาน เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

๓.๒.๓ การส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด การที่จะให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญและสามารถสืบทอดตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดได้อย่างจริงจังนั้น จำเป็นต้องให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ เรื่องราวของตำนานหลวงพ่อดุสิตตั้งแต่วัยเยาว์ โดยอาจจะเรียนรู้ผ่านหลักสูตรท้องถิ่นของเราตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งมีความจำเป็นที่โรงเรียนในท้องถิ่นที่มีตำนานหลวงพ่อดุสิตเข้ามาเกี่ยวข้อง ควรนำตำนานเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน และควรนำนักเรียนหรือเยาวชนไปศึกษาสถานที่ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิตเพื่อให้เยาวชนได้สัมผัสกับสถานที่จริง เช่น สถานที่เกิด สถานที่บรรพชา สถานที่อุปสมบท สถานที่ศึกษาศรัทธา เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ตำนานด้วยตนเอง จะทำให้เยาวชนเห็นความสำคัญของสถานที่เหล่านี้และร่วมมือกับท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาสถานที่ให้เป็นหลักฐานของการดำรงอยู่ของตำนานและการสืบทอดตำนานต่อ ๆ กันไป

๓.๒.๔ การส่งเสริมบทบาทของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างรูปธรรมของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดให้ชัดเจนและใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จำเป็นต้องนำตำนานหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิตมาปรับใช้เป็นรูปแบบของกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้วัดและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการจัดงานและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด ดังตัวอย่าง

๑. การจัดงาน “ท่องเที่ยววิถีไทยย้อนรอยถิ่นกำเนิดตำนานหลวงพ่อดุสิต” จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ ๑ - ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ณ วัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา ร่วมกับส่วนราชการ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดสงขลา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนร่วมกันจัดงานนี้ กิจกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด ได้แก่ ในวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ประกอบพิธีบวงสรวงและสมโภชสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ วัดพะโคะ ในวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ช่วงเช้าพิธีตักบาตรพระสงฆ์ตรงกับวันมาฆบูชา จำนวน ๓๔ วัด เริ่มตั้งแต่วัดแหลมพ้อ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จนถึงวัดนางเหล้า สุดเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในตอนเย็นทำพิธีเปิดงานโดยนายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี พร้อมชมแสงสีตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด การเลือกเอาวันที่ ๔ มีนาคม ของทุกปีเป็นวันประกอบพิธีเพราะชาวบ้านเชื่อว่า วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ.๒๑๒๕ เป็นวันเกิดของหลวงพ่อดุสิตหรือสมเด็จพระเจ้าพะโคะ การจัดงานดังกล่าวจึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา ที่มีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากเพราะมีกิจกรรมที่หลากหลายและที่สำคัญเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของผู้คนให้เห็นความสำคัญและร่วมกันสืบทอดตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดต่อ ๆ กันไป

๒. การจัดงานสร้างรูปหล่อหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นประเพณีและพิธีกรรมที่จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปี ณ วัดราษฎร์บูรณะหรือ วัดช้างให้ อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ประเพณีนี้ได้เริ่มจัดกันมาตั้งแต่สมัยพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธรรมธโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดช้างให้ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ตรงกับวันที่ ๓- ๔ เมษายน โดยมี นายภานุ อุทัยรัตน์ เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้อัญเชิญน้ำบวงสรวงพระราชทาน ร่วมด้วยนายวีรพงศ์ แก้วสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี และรองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอกอโกโพธิ์ หัวหน้าส่วนราชการจังหวัด และพ่อค้าประชาชนทั่วไป ร่วมกันประกอบพิธีไหว้ครุ บูชาครุและพิธีบูชาหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ รุ่งขึ้นวันแรม ๑ ค่ำ ประกอบพิธีสร้างรูปหล่อหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดและรูปหล่อพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธรรมธโร) ซึ่งทุกปีประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (มาเลเซีย, สิงคโปร์) ต่างหลั่งไหลไปร่วมงานจำนวนมาก นอกจากการประกอบพิธีสร้างน้ำที่วัดช้างให้แล้ว วัดอื่น ๆ หรือสถานที่อื่น ๆ ที่มีรูปหล่อหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดอยู่ก็จะมีพิธีสร้างน้ำในช่วงวันสงกรานต์ ระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๕ เมษายน ของทุกปี เช่น การสร้างรูปหล่อสมเด็จพระเจ้าพะโคะ วัดพะโคะ การสร้างรูปหล่อหลวงพ่อดวง ณ สถานที่ปักกลดบ้านโกฏี อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช การสร้างรูปหล่อหลวงพ่อดวง ณ วัดคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

การประกอบพิธีสร้างน้ำดังกล่าวเป็นการส่งเสริมพิธีพุทธและส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น แต่ที่สำคัญเป็นการยืนยันหลักฐานตำนานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการถ่ายทอดและสืบทอดตำนานนี้ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

๓. การจัดสร้างพระเครื่องและรูปหล่อหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด หลังจากพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธรรมธโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดช้างให้ ได้สร้างพระเครื่องรูปหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๗ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวัดต่าง ๆ ได้จัดสร้างพระเครื่องขยายออกไปทั่วประเทศ จึงถือได้ว่าพระเครื่องที่เป็นรูปของพระภิกษุที่มีการจัดสร้างมากที่สุดในปัจจุบันนี้ คือ รูปหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด สถานที่ที่จัดสร้างพระเครื่องที่สำคัญในภาคใต้ เช่น วัดดีหลวง พ.ศ.๒๕๐๔ วัดพะโคะ พ.ศ.๒๕๐๖ วัดพังเถียะ พ.ศ. ๒๕๐๕ สำนักสงฆ์ต้นเลียบ พ.ศ. ๒๕๐๕ วัดวาริบรรพต หรือวัดบางนอน พ.ศ.๒๕๐๕ วัดควนวิเศษ พ.ศ.๒๕๐๖ วัดตานีนรสโมสร พ.ศ.๒๕๐๕ วัดยะหาประชาราม พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการหล่อรูปหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดขนาดใหญ่ขึ้นประดิษฐานไว้ตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา มีตัวอย่างดังนี้

หลวงพ่อดวงประดิษฐานที่พุทธสถานอุทยานมหาราช ตำบลบ้านใหม่ อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นหลวงพ่อดวงหล่อด้วยสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๕ เมตร สูงรวมฐาน ๕๑ เมตร เป็นหลวงพ่อดวงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่วัดป่าแสงธรรมพรหมรังสี อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา สร้างด้วยปูนมีขนาดหน้าตักกว้าง ๓๘ เมตร สูง ๔๙ เมตร

หลวงพ่อดปางรุดงค์ ประดิษฐานที่วัดแม่ตะไคร้ อำเภอแม่เอน จังหวัดเชียงใหม่
มีขนาดสูงรวมฐานและฉัตร ๔๙ เมตร

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่วัดร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
เป็นหลวงพ่อดหล่อด้วยทองเหลือง ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๑.๕ เมตร สูง ๑๓.๙ เมตร

หลวงพ่อดนาคปรกประดิษฐานที่บริเวณโบนันชาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ขนาดหน้าตัก ๓๙ เมตร

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่วัดประยงค์กิตติวนาราม เขตหนองจอก กรุงเทพฯ
ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ เมตร สูง ๙.๙ เมตร

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่วัดห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เป็นหลวงพ่อดที่หล่อด้วยสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง ๙.๙ เมตร สูงรวมฐาน ๑๔.๕ เมตร

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่วัดสันติวรคุณ อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ขนาดหน้า
ตักกว้าง ๙.๙ เมตร สูง ๑๙ เมตร เป็นหลวงพ่อดนั่งห้อยเท้าซ้ายลักษณะเหยียบน้ำทะเลจืด

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่สวนประวัติศาสตร์พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตำบล
พะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา หล่อด้วยนวโลหะ ขนาดหน้าตักกว้าง ๕ เมตร

นอกจากนี้ในจังหวัดสงขลา ยังมีโครงการที่กำลังก่อสร้างรูปหลวงพ่อดขนาดใหญ่
อีกหลายแห่ง เช่น หลวงพ่อดประดับด้วยแผ่นนิล ขนาดหน้าตักกว้าง ๗.๙ เมตร สูง ๙ เมตร
กำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง โดยประดิษฐานที่วัดโคกสมานคุณ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

หลวงพ่อดพระประดิษฐานที่พุทธมณฑลจังหวัดสงขลา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
เป็นหลวงพ่อดหล่อด้วยโลหะ ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ เมตร สูงรวมอาคารพิพิธภัณฑ ๒๕ เมตร
กำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง เป็นต้น

การสร้างพระเครื่องและรูปหล่อขนาดใหญ่ไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นที่กราบไหว้บูชา
ของประชาชนทั่วไป ทำให้หลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นพระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่ในจิตวิญญานของ
คนไทยอย่างแท้จริง และยังทำให้ตำนานหลวงพ่อดแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางควบคู่กับการ
สร้างพระเครื่องและพระบูชาหลวงพ่อด ซึ่งจะทำให้ตำนานนี้มีความสำคัญอยู่กับสังคมไทยสืบไป

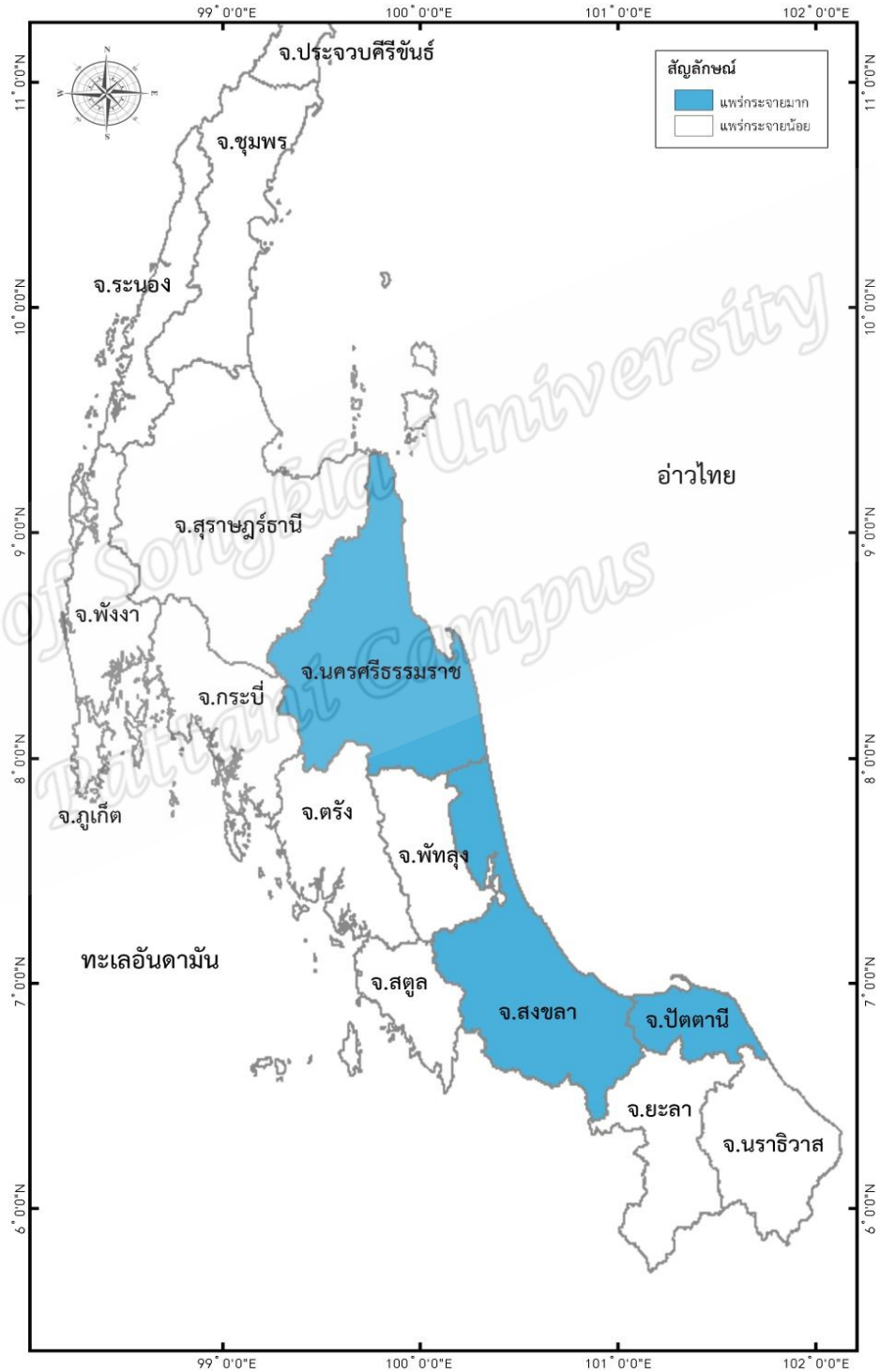
๓.๒.๕ การขอจดทะเบียนตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้เป็นมรดกภูมิ
ปัญญาทางวัฒนธรรม เนื่องจากตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นตำนานที่สำคัญและมี
คุณค่าต่อชุมชนและสังคมอย่างกว้างขวางดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้
รากเหง้าของชุมชนและการปรับใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาจากตำนานให้เป็นศูนย์รวมศรัทธาของท้องถิ่น
เพื่อสร้างความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและร่วมมือกันพัฒนาชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับภาคส่วนควรร่วมมือกันนำเสนอให้ตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติและมนุษยชาติ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองตำนานนี้และจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมทั่วไปที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนควบคู่กับความยั่งยืนของการสืบทอดตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดสืบต่อ ๆ กันไป

๔. พิกัดทางภูมิศาสตร์

ตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดหรือตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นตำนานที่เผยแพร่ในภาคใต้ทุกจังหวัดและบางส่วนของรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (รัฐเกดะห์, รัฐเปเร) แต่ปัจจุบันนี้ตำนานได้เผยแพร่อย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งเกิดจากการสร้างพระเครื่อง และรูปบูชาหลวงพ่อดุสิตขนาดใหญ่ประดิษฐานไว้ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้ตัวตำนานเผยแพร่ไปด้วยผู้คนจึงรู้จักตำนานกันทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดพิกัดทางภูมิศาสตร์ได้กำหนดเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตามขอบเขตของการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่จังหวัดชุมพรถึงจังหวัดยะลา ซึ่งพบว่าตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดแพร่กระจายทั้ง ๑๔ จังหวัดภาคใต้ แต่ความเข้มข้นของตำนานจะพบมากบริเวณจังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดปัตตานี จึงสามารถกำหนดการแพร่กระจายของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้ตั้งอยู่ระหว่างพิกัดทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่ละติจูดที่ ๑๑ องศา ๔๒ ลิปดาเหนือลงมาจนถึงละติจูดที่ ๕ องศา ๓๗ ลิปดาเหนือ คิดเป็นระยะทาง ๕๕๒ กิโลเมตร และส่วนกว้างที่ลองจิจูด ๙๘ องศา ตะวันออกกับลองจิจูด ๙๘ องศา ตะวันออกกับลองจิจูดที่ ๑๐๒ องศา ตะวันออก กว้างประมาณ ๒๓๒ กิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๗๐,๑๘๙ ตารางกิโลเมตร

แผนที่ ๓ แสดงการแพร่กระจายของตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้
ของประเทศไทย

ภาพประกอบที่ ๒๙ รูปหล่อหลวงพ่อทวดองค์ใหญ่วัดดีหลวง หมู่ที่ ๒ ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ภาพประกอบที่ ๓๐ หลวงพ่อทวดองค์ใหญ่ภายในวิหาร สำนักสงฆ์ต้นเลียบ หมู่ที่ ๑ ตำบลดีหลวงอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ภาพประกอบที่ ๓๑ รูปหล่อหลวงพ่อกวด ภายในสวนประวัติศาสตร์ พลเอกเปรม-
ติณสูลานนท์ สงขลา

ภาพประกอบที่ ๓๒ รูปปั้นหลวงพ่อกวด ศาลเจ้าเทพนาจาหาดใหญ่ ตำบลคอหงส์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา